

دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین در مورد اولویت‌های ارزشیابی اساتید

سید مسعود حسینی* رامین سرچمی*

Attitude of students of Qazvin medical university towards priorities in teachers assessment

M. Hossini R. Sarchami

□ Abstract

Background : Using students' views for teacher assessment is a common method. However , research results indicate that students' ideas about their teachers is influenced by some factors which have no close relationship to the evaluation subject and is merely related to the instructors specification.

Objective : To determine the attitude of students of different fields in Qazvin medical university toward priorities in teachers assessment.

Methods : Through a descriptive study , a questionnaire consisting of 7 parts and 43 questions was used to gather data.

Findings: Results indicated that the majority of students (85.2 %) selected "mastery of contents" as the most important priority in teachers assessment. Most of them (78.5%) selected "self- confidence" for personal characteristics, 69.8% selected "establishing an intimate relationship with students' for communication skills, 36.9% selected " on time starting and finishing the class" in respect to educational principles and 34.2% selected "performing an exact and comprehensive exam at the end of the term" for evaluation skills. Also 33.3% of the samples believed that there is a high conformity between the present evaluations and reality and 10.3% believed there is no conformity between them.

Conclusion : Although students distinguish some very important factors for teachers assessment, the necessary factors for a good teacher based on the scientific criteria aren't selected as the most important by the students and this may decrease the validity and reliability of students ratings.

Keywords: Students, Teachers, Assessment, University

□ چکیده

زمینه : علی‌رغم کاربرد فراوان نظر دانشجویان در ارزشیابی اساتید، شواهد پژوهشی گویای آن است که اظهار نظر دانشجویان متأثر از عواملی است که با موضوع ارزشیابی چندان ارتباطی ندارد و صرفاً به ویژگی‌های خاص استاد مربوط می‌شود.

هدف: مطالعه به منظور تعیین دیدگاه‌های دانشجویان در مورد الویت‌های ارزشیابی اساتید انجام شد. **مواد و روش‌ها:** این مطالعه توصیفی در نیمه دوم سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹ بر روی کلیه دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی قزوین (۱۴۰۰ نفر) انجام شد. جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه‌ای بود که توسط محققین و از طریق واحدهای آموزش دانشکده‌ها در بین دانشجویان توزیع و مجدداً از همین طریق جمع‌آوری شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که از نظر اکثر دانشجویان (۸۵/۲٪) مهم‌ترین الویت در ارزشیابی استاد، تسلط بر موضوع درس بود. در بخش ویژگی‌های فردی، داشتن اعتماد به نفس (۷۸/۵٪)؛ در بخش مهارت‌های ارتباطی، برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو (۶۹/۸٪)؛ در بخش رعایت اصول و قوانین آموزشی، رعایت زمان دقیق شروع و پایان کلاس (۳۶/۹٪)؛ و در بخش مهارت‌های ارزشیابی، برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم (۳۴/۲٪) مهم‌ترین الویت بود. اکثر واحدهای مورد پژوهش (۳۳/۳٪) نتایج ارزشیابی‌های فعلی از اساتید را تا حدودی با واقعیت منطبق می‌دانستند و ۱۰/۳٪ ایشان ارزیابی‌های فعلی را اصلاً با واقعیت منطبق نمی‌دانستند.

نتیجه‌گیری: اگرچه دانشجویان برخی از عوامل بسیار مهم در ارزشیابی اساتید را به خوبی تشخیص می‌دهند، اما همه آنچه را که بر اساس معیارهای علمی برای یک استاد خوب لازم است، مهم نمی‌دانند و همین امر ممکن است از اعتبار و پایایی ارزشیابی‌های دانشجویی بکاهد.

کلیدواژه‌ها: دانشجو، استاد، ارزشیابی، دانشگاه

□ مقدمه:

ارزشیابی فعالیت‌ها و ویژگی‌های استادان با روش‌های گوناگونی امکان‌پذیر است که عبارتند از: ارزشیابی توسط مسئولین دانشگاه، ارزشیابی توسط همکاران، خود ارزیابی، روش قراردادی با استفاده از میزان یادگیری، روش آزمون عملکرد، ارزیابی از طریق مشاهده کلاسی و ارزشیابی به وسیله دانشجویان.^(۱)

مهم‌ترین هدف ارزشیابی، کمک به اساتید در جهت اصلاح و بهبود روش‌ها و فعالیت‌های آموزشی، کمک به مدیران برای تصمیم‌گیری معقول‌تر در مورد استخدام، ترفیع استادان و در نهایت ارتقاء تعلیم به عنوان یک حرفه است.^(۲) از آن جا که روش ارزیابی استاد به وسیله دانشجو کاربرد زیادی پیدا کرده و در حوزه‌های تصمیم‌گیری درباره سرنوشت شغلی اساتید مانند ارتقاء و استخدام وارد شده، لازم است قابلیت اعتماد و اعتبار آن مورد بررسی قرار گیرد.^(۳) در این مورد مت‌کاف و ماتارو می‌نویسند: ارزشیابی استاد توسط دانشجو با استفاده از پرسش‌نامه، کاری است که به طور معمول انجام می‌گیرد، اما برای استفاده از نتایج این ارزشیابی‌ها باید داده‌های به دست آمده از روایی و پایایی لازم برخوردار باشند.^(۵)

هدف این مطالعه تعیین مهم‌ترین اولویت‌ها از نظر دانشجویان در مورد ویژگی‌های متفاوت و متنوعی است که در عملکرد یک مدرس می‌توان در نظر گرفت، همچنین تعیین بالاترین امتیازی است که دانشجویان برای هر یک از رفتارهای مطرح شده به صورت سؤال در نظر می‌گیرند.

□ مواد و روش‌ها:

این مطالعه توصیفی در سال ۱۳۸۰ در دانشگاه علوم پزشکی قزوین انجام شد. جامعه پژوهش کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در نیمه دوم سال تحصیلی ۸۰ - ۷۹ این دانشگاه (۱۴۰۰ نفر) بودند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌ای استفاده شد که از دو بخش سؤالات دموگرافیک و اصلی تشکیل شده بود. ۳۴ سؤال اصلی در ۵ بخش به شرح زیر تهیه شده بودند: مهارت‌های تدریس (۱۲ سؤال)، ویژگی‌های فردی (۱۰ سؤال)، مهارت‌های ارتباطی (۴ سؤال)، رعایت اصول و قوانین آموزشی (۴ سؤال)، و مهارت‌های ارزشیابی (۴ سؤال). پاسخ‌گویی به این سؤالات به صورت انتخاب یکی از چهار گزینه خیلی مهم، مهم، کم اهمیت و بی‌اهمیت بود. همچنین در پایان پرسش‌نامه، ۲ سؤال دیگر مطرح شده بود که سؤال اول نظر دانشجویان را در ارتباط با میزان انطباق ارزشیابی‌های فعلی اساتید با واقعیت به صورت بسته مورد پرسش قرار می‌داد و سؤال دوم به صورت یک سؤال باز نظرات کلی دانشجویان را در مورد ارزشیابی اساتید خواستار شده بود.

در مجموع ۶۰۹ پرسش‌نامه که به طور کامل پر شده بودند با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفتند.

□ یافته‌ها:

میانگین سنی افراد مورد مطالعه ۲۱/۳ سال بود. ۴۹۸ نفر از دانشجویان مورد مطالعه (۸۱/۸ درصد) مؤنث بودند. بیشترین میزان بازگشت پرسش‌نامه‌ها

جدول ۱:

فراوانی نسبی واحدهای مورد پژوهش بر حسب انتخاب گزینه «خیلی مهم» در بخش‌های مختلف پرسش‌نامه

مهارت‌های تدریس	تعداد	خیلی مهم (درصد)
تسلط بر موضوع درس	۵۱۹	۸۵/۲
ارائه مطالب جدید علمی	۳۹۳	۶۴/۵
سرگرم کننده بودن کلاس	۳۶۵	۵۹/۹
داشتن طرح درس و بیان آن برای دانشجویان	۳۶۳	۵۹/۶
نوع منابع مورد استفاده استاد جهت تدریس	۳۱۴	۵۱/۶
بیان اهمیت هر درس در شروع آن	۲۸۶	۴۷
صرف وقت جهت حل مشکلات و سؤالات دانشجویان	۲۸۲	۴۶/۳
استفاده از وسایل کمک آموزشی	۲۸۱	۴۶/۱
فراهم کردن موقعیت برای تفکر دانشجویان	۲۳۲	۳۸/۱
پرسیدن سؤال از دانشجویان در جریان تدریس	۱۲۹	۲۱/۲
دادن مسئولیت ارائه بخشی از دروس به دانشجویان	۹۸	۱۶/۱
ارائه حجم نسبتاً زیادی از مطالب	۵۷	۹/۴
ویژگی‌های فردی	تعداد	خیلی مهم (درصد)
داشتن اعتماد به نفس	۴۷۸	۷۸/۵
نگرش استاد نسبت به رشته	۳۸۰	۶۲/۴
نگرش استاد نسبت به تدریس	۳۱۳	۵۱/۴
طرز لباس پوشیدن و ظاهر استاد	۳۰۹	۵۰/۷
حرکات، راه رفتن و تکیه کلام‌ها	۳۰۲	۴۹/۶
صدا و لهجه استاد	۲۹۴	۴۸/۳
رعایت ارزش‌های اسلامی	۲۷۷	۴۵/۵
داشتن سابقه طولانی تدریس	۱۸۹	۳۱
رتبه دانشگاهی مدرس	۱۴۵	۲۳/۸
سمت‌های اجرایی	۸۹	۱۴/۶
مهارت‌های ارتباطی	تعداد	خیلی مهم (درصد)
برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو	۴۲۵	۶۹/۸
استمرار ارتباط با دانشجویان در جریان تدریس	۳۲۵	۵۳/۴
انعطاف پذیری نسبت به رفتار دانشجویان	۲۷۳	۴۴/۸
شناخت دانشجویان به اسم	۱۷۹	۲۹/۴
رعایت اصول و قوانین آموزشی	تعداد	خیلی مهم (درصد)
رعایت زمان دقیق شروع و پایان کلاس	۲۲۵	۳۶/۹
رعایت دقیق مفاد آیین نامه‌های آموزشی	۱۰۹	۱۷/۹
الزام دانشجویان به رعایت مقررات آموزشی	۹۸	۱۶/۱
انجام حضور و غیاب دقیق در کلاس	۹۵	۱۵/۶
مهارت‌های ارزشیابی	تعداد	خیلی مهم (درصد)
برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم	۲۰۸	۳۴/۲
انجام ارزشیابی مرحله‌ای در پایان هر کلاس و در طول ترم	۱۲۵	۲۰/۵
انجام ارزشیابی ورودی از دانشجویان	۱۰۴	۱۷/۱
خواستن تکالیف تحقیقی از دانشجویان	۸۲	۱۳/۵

نیز داشتن اعتماد به نفس را یکی از ویژگی‌های معلم اثر بخش می‌داند و معتقد است دانشجویان به راحتی وجود یا عدم وجود اعتماد به نفس را در استاد تشخیص می‌دهند و این امر می‌تواند در فرآیند تدریس و یادگیری تاثیر داشته باشد. (۴)

البته توجه به آن چه دانشجویان به عنوان اولویت خیلی مهم ذکر نکرده‌اند نیز حائز اهمیت است، به عنوان مثال در بخش مهارت‌های تدریس تنها ۱۶/۱ درصد دانشجویان دادن مسئولیت ارائه بخشی از درس به دانشجو را به عنوان اولویت خیلی مهم مطرح کرده بودند. حال آن‌که امروزه منابع مختلف ایجاد تغییرات عمده در سیستم‌های آموزشی را مطرح می‌کنند که یکی از آنها تغییر در ساختار ارائه درس و فرآیند پیشبرد کلاس از سیستم معلم مدار به سیستم شاگرد مدار است. به هر حال اگرچه دانشجویان در تشخیص ملاک‌های یک استاد خوب دچار اشتباه نشدند و اولویت‌هایی را که به عنوان "خیلی مهم" انتخاب نمودند واقعاً مهم و اساسی هستند، اما بسیاری از عملکردهای دیگر مدرس که بر اساس منابع جزء ملاک‌های صحت عملکرد استاد هستند از دیدگاه دانشجویان جایگاه مهم خود را نداشتند و دانشجویان آنها را به عنوان اولویت‌های مهم، کم اهمیت یا بی‌اهمیت در نظر گرفتند.

با توجه به یافته‌ها پیشنهاد می‌شود با انجام مطالعات بیشتر، روابی و پایایی ابزارهای ارزشیابی استاد مورد سنجش قرار گیرد و اصلاحات لازم در آن به عمل آید. برای مثال می‌توان ارزشیابی اساتید را در دو مرحله (اندکی پس از شروع نیمسال تحصیلی و اندکی قبل از خاتمه آن) انجام داد و نتایج را با هم مقایسه نمود.

۲۶۴ نفر (۴۳/۳ درصد) مربوط به دانشجویان پرستاری و مامایی بود. ۳۰۱ نفر (۴۹/۹ درصد) در مقطع کاردانی، ۱۸۸ نفر (۳۰/۹ درصد) در مقطع کارشناسی پیوسته، ۲۵ نفر (۴/۱ درصد) در مقطع کارشناسی ناپیوسته و ۹۳ نفر (۱۵/۳ درصد) در مقطع دکتری بودند. ۴۹۱ نفر از افراد مورد مطالعه (۸۰/۶ درصد) شغل والدین خود را غیر آموزشی اعلام نمودند.

در مورد این سؤال که "ارزیابی‌های انجام شده از اساتید توسط دانشجویان تا چه حد با واقعیت انطباق دارد؟" ۲۰۳ نفر (۳۳/۳ درصد) میزان این انطباق را "تا حدودی"، ۸۸ نفر (۱۴/۴ درصد) "زیاد" و ۶۳ نفر (۱۰/۳ درصد) آن را "اصلاً" با واقعیت منطبق نمی‌دانستند. در مورد سؤال آخر که یک سؤال باز در ارتباط با نظرات کلی دانشجویان در مورد ارزشیابی‌های اساتید و ویژگی‌های لازم برای استادان بود، به علت کم بودن تعداد پاسخ دهندگان این سؤال حذف شد. یافته‌ها در جدول شماره ۱ آمده است.

۹ بحث و نتیجه‌گیری :

تحقیق حاضر نشان داد ۸۵/۲ درصد پاسخ دهندگان تسلط استاد بر موضوع درس را به عنوان اولویت خیلی مهم مطرح کرده بودند. گاهی اوقات علی‌رغم آن‌که استاد از تسلط خوبی برخوردار است ولی از نظر قدرت انتقال مفاهیم در حد مطلوب نیست و همین امر باعث می‌شود ارزشیابی وی توسط دانشجویان تحت تاثیر قرارگیرد. (۱)

در بخش ویژگی‌های فردی داشتن اعتماد به نفس توسط ۸۷/۵ درصد واحدهای مورد مطالعه به عنوان اولویت خیلی مهم برای استاد مطرح شده بود. نیکنامی

دانشکده پزشکی شاهد. پژوهش در علوم پزشکی، مجله علمی - پژوهشی دانشگاه اصفهان، سال سوم، بهار ۱۳۷۷، ۵۱ - ۴۹

۳- سیف علی اکبر. ارزشیابی دانشجویان از استادان؛ تا چه حد می‌توان به آن اعتماد کرد؟. پژوهش‌های روانشناختی؛ دوره ۱، شماره ۱ و ۲، ۱۳۷۰، ۲۴ - ۱۲
 ۴- نیکنامی مصطفی. مقایسه ویژگی‌های مهم معلمان خوب و اثر بخش. فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۷۵، ۱ - ۳۰

5. Metclfe DH, Matharu M. Students' perception of good and bad teaching: report of a critical incident study. *Med Educ* 1995; 29: 193-7

همچنین بهتر است در تهیه فرم‌ها، جمع بندی و نتیجه‌گیری ارزشیابی‌ها، از اساتید نظر خواهی شود و اساتید، دانشجویان و مسئولین توجیه شوند که هدف از انجام هر نوع ارزشیابی، کشف نقاط ضعف و قوت به منظور کاستن از نقاط ضعف و افزایش نقاط مثبت است نه تصمیم‌گیری در مورد استاد.

▣ مراجع:

۱- توکل محسن و دیگران. بررسی ویژگی‌های استادان از دیدگاه دانشجویان. پژوهش در علوم پزشکی، مجله علمی - پژوهشی دانشگاه اصفهان، سال سوم، بهار ۱۳۷۷، ۳۵ - ۳۳
 ۲- خلدی ناهید، شیخانی اکبر. مقایسه ارزشیابی استادان توسط دانشجویان، همکاران و استادان